



# ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

زمان چاپ: ۱۴۰۱/۰۴/۱۰

شماره مجوز مجله: ۸۰۴۰۰

## رویکردی تحلیلی بر شاخصه های موثر بر ارتقاء تعاملات اجتماعی مراجعه به خیابان های تاریخی (نمونه ی مورد مطالعه: خیابان لاله زار)

مریم السادات سفیداری ، رضا جعفرپور هادی کیاشری

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه معماری، دانشگاه آزاد اسلامی، ورامین، ایران

۲- عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد ورامین \_ پیشوا

Email: niloo2593@Yahoo.com

### چکیده

خیابان های تاریخی همواره محل خرید، فروش، تفریح و اجتماع، افراد جامعه بوده است. این خیابان ها نقش قابل توجهی را در برقراری تعاملات اجتماعی در بین مردم دوران های مختلف تاریخی دارا بوده اند، که امروزه با فرسودگی بافت این فضاهای شهری، ضرورت پرداخت و توجه به این فضاهای ارزشمند که ریشه ای در تاریخ این مرز و بوم دارد دو چندان گردیده و این امر نمایانگر اهمیت پژوهش حاضر می باشد. لذا پژوهش حاضر در نظر دارد تا، با بررسی شاخصه های موثر بر ارتقاء تعاملات اجتماعی مراجعه به خیابان های شهری، زمینه ی بازسازی و به کارگیری مجدد این نوع از خیابان ها را در کشور فراهم آورد. بدین منظور نگارنده جهت دست یابی به اهداف این پژوهش از ترکیب هر دو روش کمی و کیفی استفاده نموده است. به گونه ای که، پس از استخراج شاخص ها و تبیین پرسشنامه در طیف ۵ گزینه ای لیکرت و توزیع آن بین ۳۶۰ نفر از مراجعهین خیابان لاله زار، داده ها به صورت کمی وارد نرم افزار SmartPls گردید. در پایان و در نتیجه ۳۱ آزمون تی «دو نمونه مستقل» برای هر شاخص به طور جداگانه در نظر گرفته شد و در نهایت بررسی ها نشان داد که، میزان شاخصه های "کالبدی-فیزیکی"، "اقتصادی-معیشتی"، "فعالیتی \_ عملکردی" و "محیطی \_ اجتماعی" از دیدگاه مراجعهین خیابان لاله زار در وضعیت بهتری قرار داشته اند. همچنین در ادامه به منظور فهم ساز و کار شدت اثرگذاری هر کدام از شاخص های تعاملات اجتماعی، روش معادلات ساختاری به کار گرفته شد و نتایج این آزمون نیز نشان داد که تاثیرگذارترین شاخص موثر بر ارتقاء تعاملات اجتماعی در نمونه ی مورد مطالعه شاخص " کالبدی-فیزیکی" بوده است. و سایر شاخص های فعالیتی-عملکردی، اقتصادی-معیشتی، محیطی-اجتماعی و فرهنگی- هنری به ترتیب اهمیت در جایگاه های بعدی اثرگذاری بر ارتقاء تعاملات اجتماعی در خیابان های تاریخی قرار گرفته اند.

کلمات کلیدی: تعاملات اجتماعی، خیابان های تاریخی، شاخصه های تاثیر گذار، خیابان لاله زار



# ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

## ۱- مقدمه

بشر همواره با ایجاد ساختارهایی در شهر، نیاز ذاتی خود به برقراری تعاملات اجتماعی را برآورده نموده است، فضاهایی مانند خیابان ها که از نظر اجتماعی فعال بوده و امکان ارتباطات چهره به چهره ی انسانی را، درون اجتماع شهر و در کالبدی سازمان یافته فراهم می نماید، که در این میان ایجاد فضاهای شهری عمومی مانند خیابان ها در مقیاس های مختلف شهری که در دسترس عموم بوده و بتواند به نیازهای همه گروه ها پاسخ دهد در این زمره است. به عبارتی خیابان های شهری محل هایی به عنوان اولین مکان برقراری رابطه انسان با اجتماعش بوده که در سال های اخیر بسیار مورد توجه جامعه شناسان، برنامه ریزان و طراحان شهری قرار گرفته است. لذا خیابان ها به خصوص خیابان های تاریخی باید بتواند فرصت تعاملات اجتماعی را فراهم نمایند زیرا این خیابان ها به عنوان یکی از مهم ترین کاربری های شهری، در کنار توسعه اقتصاد شهری، نقش مهمی در تولید فضاهای جدید شهری ایفا می کنند.

لذا ما در این پژوهش برآنیم تا دریابیم که چگونه می توان با استفاده از شاخصه های موثر بر ارتقاء تعاملات اجتماعی مراجعین به خیابان های تاریخی زمینه جذب بیشتر مراجعین به این خیابان ها را فراهم نمود؟ و چگونه می توان با استفاده از شاخصه های موثر بر ارتقاء تعاملات اجتماعی به معیارهایی طراحانه جهت طراحی معمارانه ی خیابان های تاریخی دست یافت؟ به همین منظور بررسی شاخصه های موثر بر ارتقاء تعاملات اجتماعی در خیابان های تاریخی از این منظر موضوعی نو و جدید برای پژوهشگران و طراحان بوده و دلیل محکمی برای آنان است که از این رویکرد به موضوع خیابان های تاریخی بپردازند و زمینه ی ترمیم، بازسازی، به کارگیری مجدد و رونق این نوع از خیابان ها را در سراسر کشور فراهم آورند.

## ۱-۱ فرضیات اصلی پژوهش

در پژوهش حاضر پژوهشگران سعی دارند تا با ارزیابی فرضیه های ذیل پاسخی مناسب برای پرسش های مطرح شده ارائه نمایند. لذا در پژوهش حاضر فرض بر این است که:

- می توان با استفاده از شاخصه های موثر بر ارتقاء تعاملات اجتماعی مراجعین به خیابان های تاریخی به جذب هر چه بیشتر مراجعین به این خیابان ها کمک نمود.
- می توان با استفاده از شاخصه های موثر بر ارتقاء تعاملات اجتماعی به معیارهایی طراحانه جهت طراحی معمارانه ی خیابان های تاریخی دست یافت.

## ۱-۲ مدل پژوهش

روش های کمی و کیفی از جمله روش های مکملی هستند که می توان از آنها برای بدست آوردن نتایجی جامع و دقیق در پژوهش ها استفاده نمود. لذا نگارندگان پژوهش حاضر برای آنکه بتوانند بهترین نتیجه را برای این پژوهش بدست آورند، از ترکیب هر دو روش کمی و کیفی استفاده نموده اند. آنان بدین منظور پس از انجام مطالعات کتابخانه ای و میدانی خود، پرسشنامه هایی را تدوین نموده و در بین ۳۶۰ نفر از مراجعین به خیابان لاله زار توزیع نمودند، سپس تحلیل های پایایی پرسشنامه ی تحقیق ۱ بررسی گردید. در پایان با استفاده از آزمون ( $T$ ) یک نمونه ی مستقل برای هر یک از عوامل مرتبط با تعاملات اجتماعی در نمونه ی مورد مطالعه (خیابان لاله زار) در نظر گرفته شد. سپس در مرحله ی پایانی با استفاده از روش معادلات ساختاری ۲ و ورود داده ها به نرم افزار پی.ال.اس ۱ رابطه و تاثیر هر یک از مولفه های پژوهش بر ارتقا تعاملات اجتماعی مورد بررسی قرار می گیرد.

<sup>1</sup> Reliability

<sup>2</sup> Structural equation modeling: SEM



# ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

## ۳-۱ پیشینه ی پژوهش

از حدود دهه ۱۹۷۰ میلادی در نقاطی از دنیا دیدگاه بازگشت به نوع زندگی طبیعی گذشته و لزوم زندگی جمعی انسان ها به مرور رشد کرد. از جمله اقدام های مرتبط با این موضوع، ایجاد مجموعه های مسکونی «کوهاوسینگ»<sup>۱</sup> بود. با توجه به واژه «کوهاوسینگ» که از ترکیب دو کلمه «خانه» و «اجتماع»، تشکیل شده، هدف از ایجاد آن، تشویق انسان ها به زندگی اجتماعی بوده است. (قلمبردزفولی و نقی زاده، ۱۳۹۲). به عبارتی در بین زندگی خصوصی و اجتماعی انسان ها تعامل برقرار می شود. لذا پس از شکل گیری این دیدگاه ها، مطالعات گسترده ای جهت احیا و تقویت ارتباطات اجتماعی انسان ها در حوزه های مختلف انجام گرفته است که در ادامه به تعدادی از آنها اشاره خواهد شد.

همچنین خانم لیزا وود و همکارانش (۲۰۱۰) در استرالیا، پژوهشی را با هدف بررسی عوامل مؤثر بر میزان ارتباط اجتماعی ساکنان محله های مسکونی انجام دادند در راستای این هدف رابطه ی بین سه عامل طراحی محله پیاده روی و تعامل اجتماعی ساکنان کشف و تحلیل شده است. نتایج نشان می دهد حس اجتماع ساکنان با میزان پیاده روی تفریحانه ی آنان در سطح محله، تماشاگردن همسایگان در هنگام پیاده روی و وجود مناظر و دیدهای مطلوب در محله رابطه مستقیمی دارد. (Wood, Frank, Giles-Corti, 2010)

منصوری و جهانبخش، در پژوهش خود به مبحث تعامل اجتماعی و تعامل پذیری در فضای شهری اشاره کرده اند. نتایج این پژوهش نشان داد مؤلفه هایی از جمله پیاده راه ارتباط غیر کلامی و تعامل فضا و مکان مؤلفه های مؤثر بر ارتقای تعامل اجتماعی و اجتماع پذیری در فضای شهری است (منصوری، جهانبخش، ۱۳۹۵).

کشفی و همکاران، ارتباط فضاهای عمومی ساختمان های مسکونی بلند مرتبه را در افزایش تعامل اجتماعی ساکنان بررسی کردند. نتایج نشان داد افزایش تدریجی ارتفاع با تعامل اجتماعی ساکنان رابطه غیر خطی دارد (کشفی و همکاران، ۱۳۹۱). دانشپور و همکاران در پژوهش خود بر روی علل و عوامل مؤثر بر حفظ و تداوم حیات جمعی و کیفیت اجتماع پذیری فضاهای عمومی نتیجه گرفتند که مواردی از قبیل پذیرا بودن فضا برای افراد و گروه های مختلف اجتماعی، تامین آسایش روانی و فیزیکی، لذت بردن افراد و گروه ها اجتماعی از حضور در فضا و حضور اجتماعی فعال و مداوم بیشترین تاثیر را بر حفظ و تداوم حیات جمعی و کیفیت اجتماع پذیری فضاهای عمومی دارند (دانشپور و همکاران، ۱۳۸۶).

## ۲- مبانی نظری پژوهش

بروز تعامل اجتماعی یا فعالیت های جمعی که موضوع بحث این پژوهش است، به حضور افراد در فضای عمومی وابسته است که مطابق تقسیم بندی سه گانه یان گل از فعالیت های بیرونی، حضور افراد در این فضاها، یک کار انتخابی و اختیاری محسوب می شود و بخشی از آن به کیفیت محیط مصنوع وابسته است. بنابر این اشتیاق به فعالیت های جمعی در فضای زندگی در سطوح مختلف خانواده و جمع با سازمان فضای کالبدی رابطه دارد، چنان که مطالعه محیط ها نشان دهنده تشکیل کانون های فعالیت در نقاط خاص فضای فیزیکی و ارزش گذاری و تفاوت گذاری در برخی نقاط یک فضا است که به ویژگی های فضا وابسته است (دانشگر مقدم، ۱۳۹۰: ۲۸).

درباره ایجاد یک فضای عمومی موفق که پذیرای افراد و گروه های مختلف است. دیدگاه های مختلفی وجود دارد از جمله دیدگاه های جین جیکوبز<sup>۲</sup>، یان گل<sup>۳</sup>، آلن جاکوبس<sup>۴</sup>، کوپر مارکوس<sup>۵</sup>، دونالد اپیلارد<sup>۶</sup> و دیدگاه های پی پی اس<sup>۲</sup> (جدول ۲).

<sup>1</sup> SmartPls

<sup>2</sup> Cohousing

<sup>3</sup> Jacobs

<sup>4</sup> Gehl

<sup>5</sup> Jacobs

<sup>6</sup> Cooper Marcus



# ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

البته در مجموع، دیدگاه های مذکور با یک نظر اجمالی، عواملی چون اختلاط کاربری، سرزندگی، زیبایی بصری و نگهداری و مراقبت از فضا را به طور خاص و عوامل دیگری چون راحتی کالبدی، امکان نشستن و توقف کردن، دسترسی مناسب و امنیت، تناسب و خوانایی، تنوع و همگانی بودن فضا را از مهم ترین عوامل تأثیرگذار بر حضور پذیری و تعامل اجتماعی دانسته اند. فضاهای عمومی، فعالیت، رفتار، حریم و قلمرو خاص خود را دارد (موسوی و زاهدیان، ۱۳۹۲، ۱۵۱).

جدول (۱): نظریه های طراحی در خصوص تعامل اجتماعی. (Behrad&Bahrami, 2015)

نظریه	نظریه پرداز
مکان اجتماعی جایی است که به افراد، اجازه ملاقات با دوستان و آشنایی و فعالیت های گروهی را می دهد.	پی. پی. اس، ۲۰۱۰
میزان تعامل اجتماعی افراد در موقعیت های اجتماعی مختلف و حتی در زمان های مختلف روز متفاوت و در حال تغییر است که بر اساس میزان خلوت کب شده متغیر می باشد.	آلتمن، ۲۰۰۳
فضای عمومی، فضایی اجتماعی و عرصه ای است که در آن مسایل مرتبط به بحث گذاشته می شود.	هابرماس، ۲۰۰۲
فضای معماری نقش بسیار مهمی در ایجاد تعامل افراد داشته است، چنان که افراد پویا و مستعد رفتار خود را در آن در ارتباط با محیط های معماری مختلف تغییر می دهند.	فرگاس، ۲۰۰۰
تحقیق درباره جنبه های مختلف مجاورت افراد و تعامل اجتماعی.	مارکوس، ۲۰۰۰
طراحی مجتمع های مسکونی برای اقشار مختلف بر ارتباط های انسانی مؤثر است. بیشتر افراد به دلیل فاصله نزدیک به هم در این فضاها، تمایل بیشتری برای برقراری ارتباط دارند.	آبو غزه، ۱۹۹۹
اگر افراد در محیط به صورت همگن قرار بگیرند، علاقه بیشتری به تعامل خواهند داشت. در صورت نبودن تجانس، امکان ارتباط کم خواهد شد.	کاسیدی، ۱۹۹۷
تأکید بر فضاهای عمومی شهر به عنوان مکان سوم و تعامل اجتماعی.	اولدنبرگ، ۱۹۸۹
پیشنهاد به فعالیت گروهی در محدوده شهری فعالیت های اجباری، انتخابی، اجتماعی توانایی های فضای معماری محدوده وسیعی از نیازهای شخصی را برآورده می کنند.	گل، ۱۹۸۷
توانایی های فضای معماری محدوده وسیعی از نیازهای شخصی را برآورده می کنند.	گنز، ۱۹۸۱
تأکید بر نقش اجتماعی فضاهای شهری.	ویت، ۱۹۸۰
مسیر های پیاده، فضاهایی است که امنیت و تعامل را بالا می برد.	جکویس، ۱۹۹۱
یک میدان، فضای تجمع محض نیست، بلکه فضایی برای ارتباط افراد با هم است.	زوکِر، ۱۹۵۹
در فضای عمومی، مهم ترین عامل برون گرایی در جمع بودن و زندگی سیاسی است.	آرندت، ۱۹۵۸

## ۲-۱ تعریف تعاملات اجتماعی

تعامل اجتماعی به معنای ایجاد رابطه بین دو نفر یا بیشتر است که منجر به واکنشی میان آن ها شود و این نوع واکنش برای هر دو طرف شناخته شده است. بنابراین روابط بدون معنا در زمره این تعریف قرار نمی گیرند. البته تعاریف دیگری نیز برای تعاملات اجتماعی وجود دارد به عنوان نمونه، تعامل اجتماعی و برقراری ارتباط، می تواند یک موضوع فیزیکی، یک نگاه، یک مکالمه و ارتباط بین افراد باشد که خود مستلزم تعریف رویدادها و فعالیت های متناسب و در نتیجه نقش پذیری مردم در فضا و عضویت آن ها در گروه ها و شبکه های اجتماعی است (دانشپور، چرخچیان، ۱۳۸۶، ۲۲).

## ۲-۲ راهبردهای موجود جهت ارتقاء تعاملات اجتماعی

تعاملات اجتماعی به مانند یکی از کلیدی ترین مفاهیم علوم اجتماعی و تشکیل دهنده یکی از بنیان های فرهنگی جوامع نوین در کنار عناصری مانند عقلانیت و حاکمیت قانون، در میان اندیشمندان علوم اجتماعی جایگاه ویژه ای به خود اختصاص داده است (فوکویاما، ۱۳۸۴). مجموعه ای از ویژگی های سازمان اجتماعی همانند اعتماد، هنجارها و تعاملات که از طریق

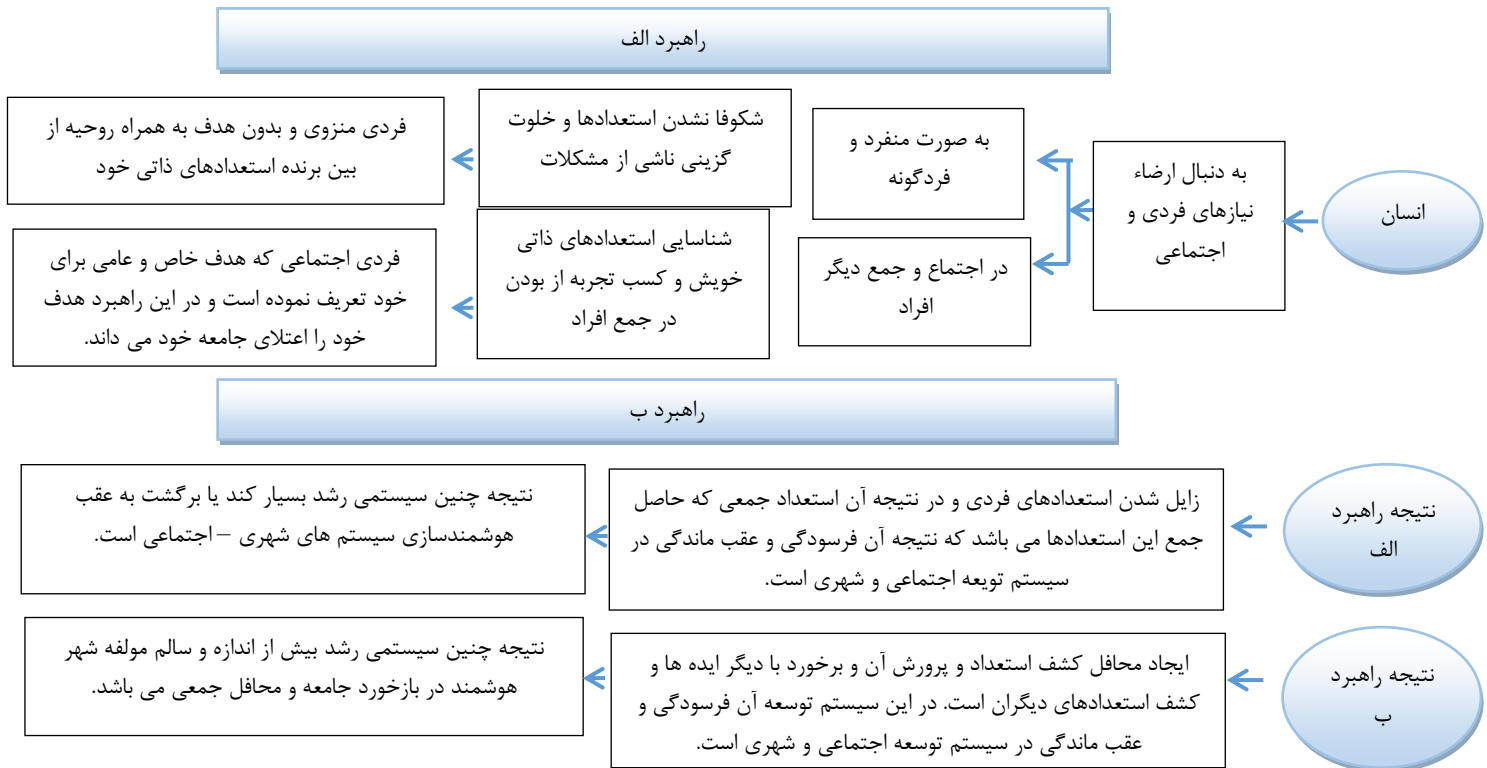
<sup>1</sup> Appleyard

<sup>2</sup> PPS



# ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ایجاد ارتباط و مشارکت بهینه میان اعضای یک اجتماع پدید می آید تعاملات اجتماعی را می توان با اهمیت ترین این موضوع دانست (پانتام، ۱۳۸۵). به بیان دیگر «تعاملات اجتماعی یا سرمایه های اجتماعی» به عنوان جوهر و بنیان جامعه از طریق فرایند ایجاد ارتباط و اعتماد در جامعه مانع از خودبستگی و رشد فزاینده انحرافات اجتماعی گردیده و از طریق ایجاد ارتباط در میان افراد، تعاملات اجتماعی حاصل می شود.



نمودار (۱): راهبردهای موجود جهت ارتقاء تعاملات اجتماعی. (ابراهیمی، فرشچیان، ۱۳۹۰).

## ۲-۳ رابطه ی تعاملات اجتماعی و فضاهای عمومی

فضاهای عمومی شهری فضاهایی هستند که افراد و گروه های مختلف اجتماعی در آن سهیم اند، این فضاها محل تبادلات افکار و اطلاعات و مکانی برای شکل گیری شبکه های اجتماعی هستند. چنین فضاهایی بیش از آنکه تنها یک فضا باشند یک تجربه اند که نتیجه چنین تعامل و تجاربی در میان افراد و گروه های مختلف، دریافت حس هویت جمعی، احترام به خود (عزت نفس)، ارتقا مهارت های جمعی و مشارکت اجتماعی خواهد بود (بهبهانی، ۱۳۸۶). به عبارتی شرط اساسی فضاهای عمومی این است که در آن ها تعامل و مرادده ی اجتماعی صورت گیرد. همچنین فضای شهری تنها یک مفهوم کالبدی نیست، کنش تعاملات، فعالیت ها را نیز در بر می گیرد؛ یعنی کالبدی از فضا را مجسم می کند که مکان برقراری فعالیت ها با عرصه بروز تعاملات اجتماعی است (حبیب، ۱۳۹۱: ۹) (جدول ۲).

جدول (۲): از اهداف اجتماعی در طراحی فضاهای عمومی. (تقی پور، سلطان زاده، ۱۳۹۵، ۸۳).

اهداف اجتماعی در طراحی فضاهای عمومی
تقویت راه های ارتباط شخصی بصری، گفتاری و دیداری در بستر تعاملات اجتماعی
احساس تعلق خاطر به فضاهای عمومی و جمعی همراه با آرامش درونی و آسایش بیرونی



# ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

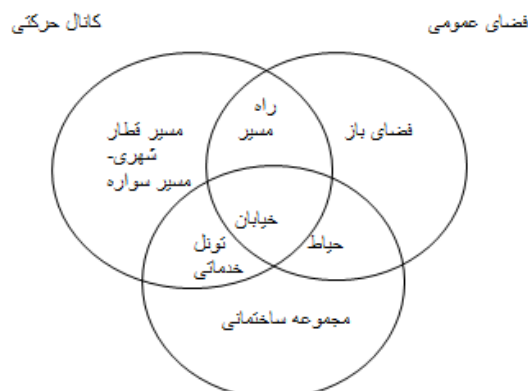
نقش تسهیل کننده و نه بازدارنده در فعالیت های اجتماعی و هدایت در مسیر مطلوب
پاسخ گویی به همه گروه های اجتماعی و به خصوص گروه های آسیب پذیر و برابری اجتماعی - فضایی
ایجاد تجربه های به یادماندنی و ارزشمند و بر انگیزش حس کاوش و تعلق در فضای عمومی
عرصه نمایش و پرورش ارزش های اجتماعی و فرهنگی

## ۲-۴ تعریف خیابان

از اوایل قرن دهم، خیابان با مفهوم فضای شهری مطرح و مشخصات آن با باغ ایرانی توضیح داده می شود. البته در فرهنگ هایی که در هفتاد سال اخیر تألیف شده مانند «فرهنگ نظام»، «فرهنگ نفیسی» ناظم الاطباء و امثال آن به برخی از دیگر معانی این کلمه همچون راه عریض و هموار، شارع، هر کوی مستقیم و فراخ و دراز که اطراف آن درخت و گل باشد اشاره شده است. معانی دیگر این کلمه همچون گلزار، باغچه، تپه گل، راه درون باغها در بین درختان، چمنها، باغچه ها و امثال آن همگی بر جنبه های طبیعی این واژه دلالت می کند (آتشین باز، متدین، ۱۳۹۷).

## ۲-۵ کارکردهای خیابان

حرکت، جوهر، خیابان هاست؛ اما آنها در خدمت کارکردهای گسترده تری هم هستند که اغلب در پی تأکید مدرن بر عبور سریع از میان شهر، مغفول مانده است (Trancik, ۷۰: ۱۹۸۶). خیابان ها به واسطه کارکردهای بسیار خود، همواره موضوع تناقضات بالقوه ای بوده اند و این بیش از هر زمان دیگری در جوامع پیچیده امروزی صحت دارد (۲۰۰۲: ۱۴, &CABE, ODPM). کلیف ماتین در کتاب طراحی شهری، خیابان و میدان، ارتباط بین مناطق مختلف شهر، جابجایی افراد و کالا، تعامل افراد و گروهها، تفریح و تفرج و برگزاری آیین مذهبی را در زمره مهمترین کارکردهای خیابان برمی شمرد (۱۹۹۲: ۱۳۱ Moughtin). کوستف مقاصد سنتی خیابان را به عنوان ترافیک، تبادل کالا و رد و بدل کردن اجتماعی ارتباطات تعریف می کند (Cowan, ۳۷۴: ۲۰۰۵). مارشال " در کتاب خیابان ها و الگوها یادآور می شود: خیابان شهری به گونه سنتی سه نقش فیزیکی را ترکیب کرده است: نقش کانال حرکتی، نقش فضای عمومی و نقش فرم مصنوع. این سه عنصر ممکن است بطور بی قاعده ای با نگرش خطی مهندس حمل و نقل (خیابان به عنوان یک اتصال تک بعدی در شبکه ترافیک)، نگرش سطحی برنامه ریز فضای خیابان به عنوان کاربری اراضی و نگرش سه بعدی معمار یا طراح شهری، یکسان پنداشته شود (۲۰۰۵: ۶ Marshal).



شکل (۲): کارکردهای خیابان ها. (Marshal, ۲۰۰۵, ۵۲)





# ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر



جدول (۳): بررسی پایایی پژوهش.

Item No.	Cronbach Alpha	پرسشنامه
۲۴	۰,۸۶۱	۱

۲-۴ سنجش میزان شاخص ها با استفاده از آزمون T

۱-۲-۴ سنجش میزان شاخص کالبدی \_ فیزیکی

برای این تفسیر، اعداد T و Sig در نمونه ی مورد مطالعه حاکی از وجود تفاوت معنادار از نظر شاخص " کالبدی \_ فیزیکی " از نگاه مراجعین است. به عبارتی می توان گفت که این شاخص از دیدگاه مراجعین به خیابان لاله زار با میانگین ۴,۰۹ دارای وضعیت خیلی خوب است.

جدول (۴): نتایج آزمون t برای شاخص کالبدی \_ فیزیکی

آزمون T برای برابری میانگین ها				شاخص
انحراف معیار	میانگین کل	سطح معنی - داری (sig)	مقدار T	
۰,۵۱۱	۴,۰۹	۰,۰۰۰	۷,۲۸۳	کالبدی _ فیزیکی

۲-۲-۴ سنجش میزان شاخص اقتصادی \_ معیشتی

برای این تفسیر، اعداد T و Sig در نمونه ی مورد مطالعه حاکی از وجود تفاوت معنادار از نظر شاخص " کالبدی \_ فیزیکی " از نگاه مراجعین است. به عبارتی می توان گفت که این شاخص از دیدگاه مراجعین به خیابان لاله زار با میانگین ۳,۷۵ دارای وضعیت خیلی خوب است.

جدول (۵): نتایج آزمون t برای شاخص اقتصادی \_ معیشتی.

آزمون T برای برابری میانگین ها				شاخص
انحراف معیار	میانگین کل	سطح معنی - داری (sig)	مقدار T	
۰,۵۷۰	۳,۱۱	۰/۰۰۰	۷,۱۵۱	اقتصادی _ معیشتی

۳-۲-۴ سنجش میزان شاخص محیطی \_ اجتماعی

برای این تفسیر، اعداد T و Sig در نمونه ی مورد مطالعه حاکی از وجود تفاوت معنادار از نظر شاخص " محیطی \_ اجتماعی " از نگاه مراجعین است. به عبارتی می توان گفت که این شاخص از دیدگاه مراجعین به خیابان لاله زار با میانگین ۳,۰۵ دارای وضعیت خیلی خوب است.

جدول (۶): نتایج آزمون t برای شاخص محیطی \_ اجتماعی.

شاخص	آزمون T برای برابری میانگین ها
------	--------------------------------





# ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

مقدار T	سطح معنی- داری (sig)	میانگین کل	انحراف معیار
۱,۱۲۵	۰/۱۲	۳,۰۵	۰,۵۶۰

## ۴-۲-۴ سنجش میزان شاخص فرهنگی \_ هنری

برای این تفسیر، اعداد T و Sig در نمونه ی مورد مطالعه حاکی از وجود تفاوت معنادار از نظر شاخص " فرهنگی \_ هنری " از نگاه مراجعین است. به عبارتی می توان گفت که این شاخص از دیدگاه مراجعین به خیابان لاله زار با میانگین ۳,۶۹ دارای وضعیت خوب است.

جدول (۷): نتایج آزمون t برای شاخص فرهنگی \_ هنری.

آزمون T برای برابری میانگین ها				شاخص
مقدار T	سطح معنی- داری (sig)	میانگین کل	انحراف معیار	
۶,۰۴۹	۰/۰۰۱	۳,۶۹	۰,۵۳۷	فرهنگی _ هنری

## ۴-۲-۵ سنجش میزان شاخص فعالیتی \_ عملکردی

برای این تفسیر، اعداد T و Sig در نمونه ی مورد مطالعه حاکی از وجود تفاوت معنادار از نظر شاخص " فعالیتی \_ عملکردی " از نگاه مراجعین است. به عبارتی می توان گفت که این شاخص از دیدگاه مراجعین به خیابان لاله زار با میانگین ۳,۱۴ دارای وضعیت خیلی خوب است.

جدول (۸): نتایج آزمون t برای شاخص فعالیتی \_ عملکردی.

آزمون T برای برابری میانگین ها				شاخص
مقدار T	سطح معنی- داری (sig)	میانگین کل	انحراف معیار	
۶,۴۷۲	۰,۰۰۰	۳,۱۴	۰,۴۵۷	فعالیتی _ عملکردی

## ۴-۳-۴ بررسی مدل تحقیق در محدوده مورد مطالعه با روش مدلسازی معادلات ساختاری و نرم افزار (SmartPls)

### ۴-۳-۱ برآورد مدل و ارزشیابی برازندگی مدل معیارهای تعاملات اجتماعی

جهت سنجش برازش مدل با استفاده از معادلات ساختاری ۵ متغیر "کالبدی-فیزیکی"، "اقتصادی-معیشتی"، "محیطی-اجتماعی"، "فرهنگی و هنری" و "فعالیتی-عملکردی" به عنوان معیارهای تعاملات اجتماعی در نمونه ی مورد مطالعه در نظر گرفته شدند.

### ۴-۳-۲ سنجش پایایی مدل پژوهش توسط ضریب پایایی مرکب (CR)

شرط برقراری پایایی سازه این است که اندازه پایایی مرکب (CR) از ۰/۷ بزرگتر باشد. (فورنل و لارکر، ۱۹۸۱).

جدول (۹): شاخص پایایی مرکب.

متغیر	پایایی مرکب (CR)
-------	------------------

<sup>1</sup> Construct Reliability



# ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر



۰,۷۶۲	کالبدی-فیزیکی
۰,۷۴۶	اقتصادی-معیشتی
۰,۷۷۳	محیطی-اجتماعی
۰,۷۵۱	فرهنگی-هنری
۰,۸۱۱	فعالیتی-عملگری

## ۳-۳-۴ سنجش پایایی مدل پژوهش توسط ضریب آلفای کرونباخ

مقادیر ضریب آلفای کرونباخ جهت سنجش پایایی مدل به صورت زیر است (George and Mallery, 2003).

۰/۹ = عالی

۰/۸ = خوب

۰/۷ = قابل قبول

۰/۶ = سوال برانگیز

۰/۵ = ضعیف

جدول (۱۰): شاخص برازش مدل پژوهش آلفای کرونباخ.

مقادیر Cronbachs Alpha	شاخص
۰,۸۰۸	کالبدی-فیزیکی
۰,۷۳۹	اقتصادی-معیشتی
۰,۸۲۱	محیطی-اجتماعی
۰,۷۵۷	فرهنگی-هنری
۰,۷۲۶	فعالیتی-عملگری

با توجه به جداول بالا و اینکه مقادیر پایایی مرکب و آلفای کرونباخ مربوط به هر شاخص بالاتر از ۰/۷ می باشد، مدل اندازه گیری پژوهش از پایایی مناسبی برخوردار است.

## ۴-۳-۴ میانگین واریانس به اشتراک گذاشته AVE

این شاخص توسط فورنل و لارکر (۱۹۸۱) پیشنهاد شد و برای این شاخص حداقل مقدار ۰/۵، مقدار بحرانی در نظر گرفته شده است. بدین معنا است که متغیر پنهان مورد نظر حداقل ۵۰ درصد واریانس مشاهده پذیرهای خود را تبیین می کند.

جدول (۱۱): شاخص روایی همگرایی مدل.

مقادیر AVE	شاخص
۰,۶۴۱	کالبدی-فیزیکی
۰,۵۷۹	اقتصادی-معیشتی
۰,۵۹۱	محیطی-اجتماعی
۰,۵۸۳	فرهنگی-هنری
۰,۵۴۲	فعالیتی-عملگری

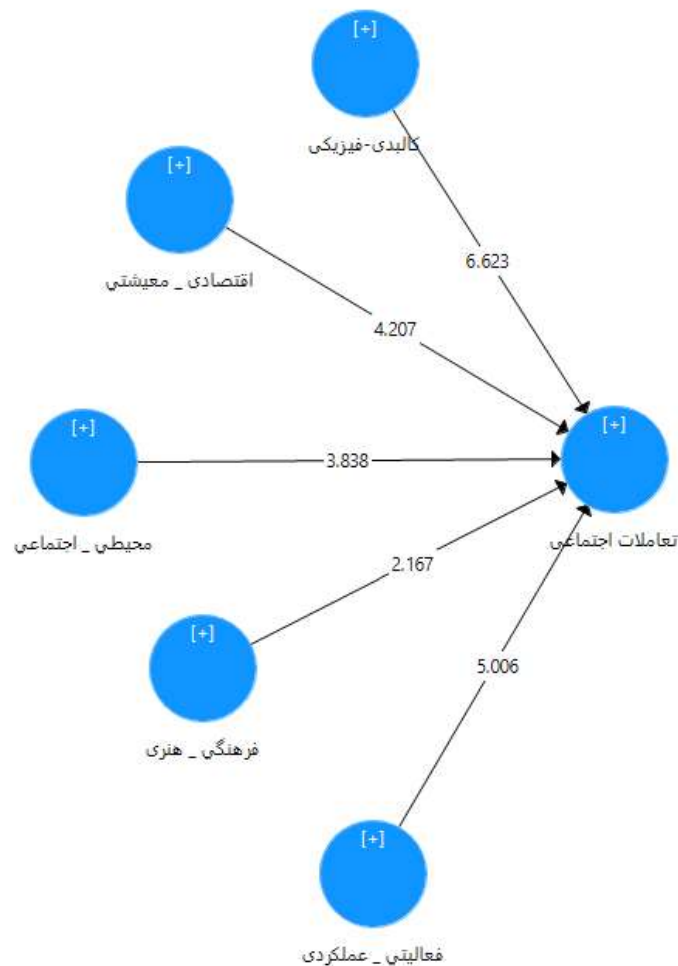
همچنان که در جدول بالا آمده است، مقادیر AVE تمامی شاخص ها بالاتر از ۰/۵ محاسبه شده و روایی همگرایی مدل نیز تایید می شود.



# ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

## ۴-۳-۵ مدل‌های ساختاری و اندازه‌گیری

شکل (۴) نشان‌دهنده مدل‌های کلی خروجی نرم افزار PLS است که همزمان هم در برگزیده مدل ساختاری و هم مدل اندازه‌گیری می‌باشد که در ادامه آنها را به تفصیل تفکیک نموده و مورد بررسی قرار خواهیم داد. برای آزمون فرضیه از آماره  $t$  استفاده شد. برای بررسی معنادار بودن روابط نیز از اندازه‌ی  $t$  (t-value) استفاده شد که در نرم افزار پی.ا.اس با استفاده از الگوریتم راه اندازه‌ی خودکار ۱ به دست می‌آید. در این مدل اگر ضریب معناداری ( $t$ ) بالاتر از ۱,۹۶ باشد رابطه بین ۲ عامل (مسیر) در نمونه مورد مطالعه با ۹۵ درصد اطمینان تایید می‌شود.



نمودار (۴): مقادیر آماره  $t$  در مدل پایه.

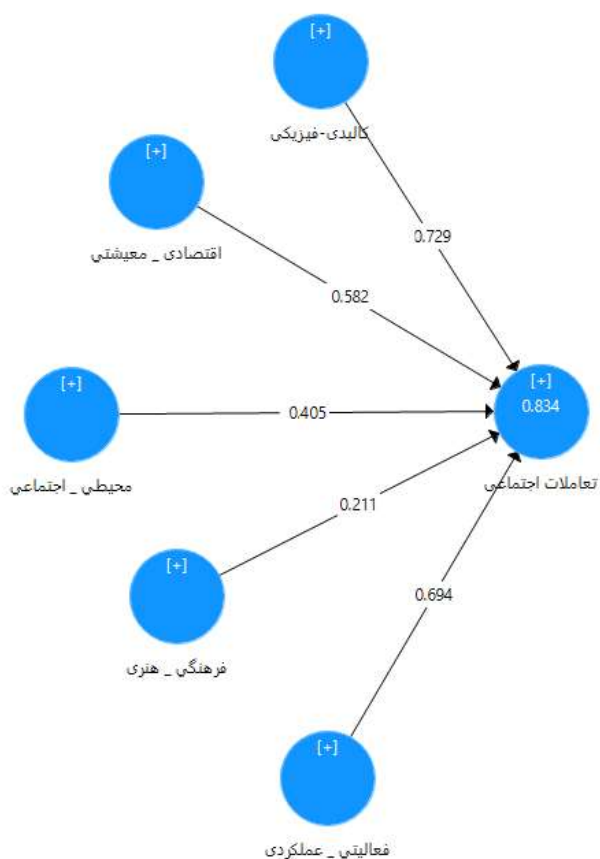
باید گفت که اگر مقدار ضریب مسیر بین متغیر مکنون مستقل و متغیر مکنون وابسته مثبت باشد نتیجه می‌گیریم که با افزایش متغیر مستقل شاهد افزایش در متغیر وابسته خواهیم بود. بالعکس اگر مقدار ضریب مسیر بین متغیر مکنون مستقل و

<sup>1</sup> . Bootstrapping



# ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

متغیر مکنون وابسته منفی باشد نتیجه می‌گیریم که با افزایش متغیر مستقل شاهد کاهش در متغیر وابسته خواهیم بود. در شکل (۴) نیز ضریب این هر یک از مسیرها مشخص است.



نمودار (۵): مقادیر ضرایب مسیر مدل پایه.

با بررسی مدل ساختاری پژوهش در حالت آماره های t (شکل ۵) تاثیر تمامی معیارهای مورد بررسی بر ارتقا تعاملات اجتماعی با ۹۵ درصد اطمینان معنادار شده است. در جدول ۴-۱۹ مسیرهای اصلی، آماره t و ضرایب مسیر آورده شده است.

جدول (۱۲): آزمون مسیرهای معنادار (فرضیات).

مسیر	آماره t	ضریب مسیر	وضعیت
کالبدی-فیزیکی ← تعاملات اجتماعی	۶,۶۲۳	۰,۷۲۹	پذیرش
اقتصادی-معیشتی ← تعاملات اجتماعی	۴,۲۰۷	۰,۵۸۲	پذیرش
محیطی-اجتماعی ← تعاملات اجتماعی	۳,۸۳۸	۰,۴۰۵	پذیرش
فرهنگی-هنری ← تعاملات اجتماعی	۲,۱۶۷	۰,۲۱۱	پذیرش
فعالیتی-عملکردی ← تعاملات اجتماعی	۵,۰۰۶	۰,۶۹۴	پذیرش



# ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

## ۵- نتیجه گیری

خلق فضای شهری پویا به گونه ای که با نیازهای اجتماعی، فرهنگی، زیست محیطی، فیزیکی، روان شناسانه و اقتصادی مردم جامعه هماهنگ باشد، همواره دغدغه ی بسیاری از دست اندرکاران امر طراحی فضاهای شهری بوده است. شاخصه هایی همچون ایمنی، سازگاری، قلمروپذیری، اجتماع پذیری و پویایی روابط اجتماعی از مهم ترین فاکتورها و متغیرهای اجتماعی و طبیعی این نوع از قرارگاه ها، تلقی می شود. در این میان خیابان های تاریخی نظیر نظیر: خیابان لاله زار در تهران بخش جدایی ناپذیری از هویت و پویایی و زندگی آن شهر به شمار می رود. به همین لحاظ بی توجهی به آن موجب محو این ارزش های محیطی می شود. بدیهی است ارزش های محیطی یاد شده تنها متعلق به مالکان فضاهای موجود در آن خیابان نبوده بلکه به تمام مراجعین به آن تعلق دارد. بنابراین حفظ و پایداری هویت سیمای شهری نه تنها یک اصل بلکه وظیفه است. این در حالی است که از خصوصیات بسیار جالب و ارزشمند این خیابان ها می توان به وقوع عملکردهای متفاوت و متنوع در کنار هم نظیر رفت و آمد (سواره و پیاده)، رونق فعالیت های اقتصادی تجاری، فرهنگی، اجتماعی، تفریحی، سیاسی، اطلاعاتی و غیره اشاره نمود. اما آن چه در این خیابان ها مبنی بوده و در گذر زمان ثابت مانده است وجود تعامل اجتماعی در سطوح بسیار بالا در سطح ساکنین، کاسب ها و مراجعین این خیابان ها بوده است.

لذا در این پژوهش پس از استخراج شاخص ها و تبیین پرسشنامه در طیف ۵ گزینه ای لیکرت و توزیع آن بین ۳۶۰ نفر از مراجعین خیابان لاله زار، داده ها به صورت کمی وارد نرم افزار SmartPls گردیده و آماده سازی برای تحلیل این داده ها صورت گرفت. به گونه ای که در تحلیل داده ها، ابتدا وضعیت نمونه مورد مطالعه مورد توصیف قرار گرفت. در قسمت دوم که بخش تحلیل پژوهش به حساب می آید، در نتیجه ی آزمون تی دو نمونه مستقل برای هر شاخص، میزان شاخصه های "کالبدی-فیزیکی"، "اقتصادی-معیشتی"، "فعالیتی-عملکردی" و "محیطی-اجتماعی" از دیدگاه مراجعین خیابان لاله زار در وضعیت بهتری بوده است. در ادامه تحلیل ها به منظور فهم ساز و کار شدت اثرگذاری هر کدام از شاخص های تعاملات اجتماعی روش معادلات ساختاری به کار گرفته شد. این تحلیل ها نشان داد که تاثیرگذارترین شاخص موثر بر تعاملات اجتماعی در نمونه ی مورد مطالعه شاخص "کالبدی-فیزیکی" بوده است. و سایر شاخص های تاثیرگذار بر ارتقا تعاملات اجتماعی نیز به ترتیب اهمیت بصورت زیر بوده است:

- ۲- فعالیتی-عملکردی
- ۳- اقتصادی-معیشتی
- ۴- محیطی-اجتماعی
- ۵- فرهنگی-هنری



# ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

## فهرست مراجع

۱. ابراهیمی، احد نژاد؛ فرشچیان، امیرحسین، (۱۳۹۰). تعاملات اجتماعی رویکردی بنیادین بسوی هوشمند سازی شهر اسلامی، همایش ملی شهر هوشمند.
۲. آتشین باز، محمد؛ متدین، حشمت الله، (۱۳۹۷). زوال بعد معنایی خیابان در ایران (از دوران باستان تا امروز)، ماهنامه باغ نظر، مجله علمی پژوهشی پژوهشکده هنر، معماری و شهرسازی.
۳. باقری بهشتی، آیدا؛ عامری سیاهویی، حمیدضا؛ فروزان فر، جلال (۱۳۹۳). عوامل موثر در ایجاد سرزندگی نمونه موردی خیابان لاله زار، دومین همایش ملی معماری، مرمت، شهرسازی و محیط زیست پایدار، همدان.
۴. بهبهانی، هما، (۱۳۸۶). سیر تغییر مفهوم پارکهای شهری از قرن ۱۵ تا به امروز در غرب، فصلنامه علمی فضای سبز، شماره ۵ و ۶، سال دوم.
۵. پانامف، ر، (۱۳۸۵). جامعه برخورد، سرمایه اجتماعی و زندگی عمومی. تهران
۶. حبیب، فرح (۱۳۹۱). سنجش چارچوب ارزیابی سرمایه اجتماعی در ساختار شهر، هویت شهر، ش ۱۲، صص ۵-۱۴
۷. حبیبی، سید محسن؛ اهری، زهرا (۱۳۸۷). لاله زار- عرصه تفرج، از باغ تا خیابان شکل گیری خیابان به سبک اروپایی در دوره ناصرالدین شاه، نشریه هنرهای زیبا، شماره ۳۴
۸. دانشگر مقدم، گلرخ (۱۳۹۰). تحلیل اجتماع پذیری محیط کالبدی متاثر از ادراک طبیعت در محیط انسان ساخت، هنرهای زیبا، شماره ۴۵، ص ۳۱.
۹. دانشپور، سید عیدالهادی (۱۳۸۶). بازشناسی مفهوم هویت در فضای عمومی شهری (خیابان)، نمونه موردی: تهران خیابان انقلاب، رساله دکترا در شهرسازی، دانشگاه تهران، دانشکده هنرهای زیبا.
۱۰. دانشپور، سید عیدالهادی؛ چرخیان، مریم (۱۳۸۶). فضای عمومی و عوامل موثر بر حیات جمعی، نشریه باغ نظر، ۲۲
۱۱. فوکویاما، ف، (۱۳۸۴). سرمایه اجتماعی و جامعه مدنی، خاکباز، تهران.
۱۲. قلمیردزفولی، مریم؛ نقی زاده، محمد (۱۳۹۲). طراحی فضای شهری به منظور ارتقا تعاملات اجتماعی (مطالعه موردی: بلوار بین محله ای).
۱۳. کشفی، محمدعلی؛ حسینی، سید باقر و نوروزیان ملک، سعید (۱۳۹۱). نقش فضاهای عمومی ساختمان های مسکونی بلندمرتبه در افزایش تعاملات اجتماعی ساکنان، مدیریت شهری، ش ۳۰، صص ۷-۱۷
۱۴. منصوری، تاج الدین؛ جهانبخش، حیدر (۱۳۹۵). سنجش مؤلفه های مؤثر بر ارتقای تعاملات اجتماعی و اجتماع پذیری در فضای شهری، انجمن علمی معماری و شهرسازی ایران، شماره ۱۱، صص ۵۹-۶۵
۱۵. موسویان، میر سعید؛ زاهدیان، المیرا، (۱۳۹۳). عوامل موثر در تعاملات اجتماعی زنان در فضاهای شاهی، زن و مطالعات خانواده، سال ۶، شماره ۲۱، ۱۵۱

16. Behrad, B. & Bahrami, B. (2015) The impact of public space Quality in Residential Complexes on Improving Users Social Interaction, Journal of Civil Engineering and Urbanism, V. 5, Issue 2.

17. Marshall, S. (2005), "Streets & Patterns", Spon Press, London and New York

18. Moughtin, C. (1992), "Urban Design, Street and Square", Architectural Press.

19. Trancik, R. (1986), "Finding Lost Space, Theories of Urban Design", Van Nostrand Reinhold Company.

20. Cowan, R. (2005), "The Dictionary of Urbanism", Streetwise Press, Wiltshire

21. Wood, L., Frank, L. & Giles-Corti, B. (2010), "Sense of community and its relationship with walking and neighborhood design", Journal of Social Science & Medicine, 70, 1381-1390.



# ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

